

DELO ISTRANK V TRSTU *

Martina Orehovec

115

IZVLEČEK

Avtorica na primeru raziskave v vasi v Slovenski Istri osvetljuje delo žensk izven doma in vlogo, pomen ter razsežnosti plačanega gospodinjanskega dela, ki ga danes tamkajšnje ženske opravljajo pri tržaških družinah. Zaposlovanje žensk v servisni, uslužnostni dejavnosti je zelo razširjeno na vsem slovenskem obalnokraškem mejnem območju z Italijo, zlasti v bližini večjih italijanskih mest (Trst, Gorica, Videm), kjer se ženske iz slovenskega območja pogosto odločajo za opravljanje gospodinjanskega dela pri družinah onstran meje.

ABSTRACT

The article sheds light on the work of women outside the home based on a research of a village in Slovene Istria. The author analyses the role, significance and dimensions of paid household jobs which in Trieste are often carried out by women from this village. The employment of women in the services sector is very common in the entire coastal and Karst border area with Italy, particularly in the nearby Italian towns (Trieste, Gorizia, Udine), where women from the Slovene areas often take up household jobs with families across the border.

Področje ženskega dela sem raziskovala v vasi Sv. Peter v Slovenski Istri.¹ Podobne življenjske zgodbe in intervjuje, ki sem jih zbrala v tej vasi, bi verjetno lahko našla marsikje v Istri in na Primorskem. Iz njih je razvidna kontinuiteta ženskega dela v historičnem in geografskem kontekstu, ki je pomembna za

* Prispevek temelji na etnografskem gradivu, ki sem ga zbrala na terenskem delu v vasi Sv. Peter v Slovenski Istri v letih 1994/95/96, kjer sem raziskovala problematiko ženskega dela. Omenjena študija je bila del raziskave "Med tradicijo in moderno", Centra za mediteranske študije in ISH - Inštituta za humanistične študije v Ljubljani. Raziskavo je financiralo Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije. Besedilo je predelana in dopolnjena slovenska verzija predavanja, ki sem ga imela na Mednarodni etnološki poletni šoli v Piranu 1996 in bo v angleščini objavljeno v zborniku predavanj MESS.

¹ Sv. Peter je razložena vas s 306 prebivalci (1991. l.) na skrajnem JZ Šavrinškega gričevja, na slemenu med dolinama reke Dragonje in potoka Drnice. V vasi sta dve cerkvi, štiriletna osnovna šola, trgovina, gostilna ter dvorana za kulturne prireditve in prostori krajevne skupnosti. Pokopališče s cerkvijo sv. Duha leži na najbolj dvignjeni vzpetini nad vasjo. Vas spada v občino Piran, kjer je tudi njihovo pristojno sodišče z matičnim uradom. ►

razumevanje današnje pogoste oblike plačanega (neformalnega) dela žensk kot gospodinjskih delavk v Trstu. Ženske delajo kot gospodinjske pomočnice v gospodinjstvih Italijanov srednjega, zgornjega-srednjega, tudi zgornjega razreda v Trstu. Pri tem je pomembno, da so ženske, ki delajo v Trstu, bilingvalne: govorijo istrski dialekt slovenskega jezika in tržaško italijanščino.

Namen študije je bil raziskati vlogo in položaj žensk v družini in v vaški skupnosti v zgodovinski perspektivi. Nameravala sem ugotoviti, kakšna sta položaj in vloga žensk na območju Istre. Zanimal me je njihov vsakdan, kako živijo, kaj delajo, kako je njihovo delo cenjeno, kako vidijo same sebe in kako jih vidijo drugi, kaj se je spremenilo v njihovem življenju in kaj vedo o življenju in delu svojih mater na skrajnem severnem obronku Mediteranskega sveta. S tega vidika so me pritegnile t.i. Šavrinke² - ženske iz agrarnega zaledja obalnih mest, ki so koncem 19. stoletja pa vse do let po 2. svetovni vojni intenzivno trgovale s kmetijskimi pridelki po hrvaški in slovenski Istri in z njimi oskrbovale Trst. To (pre)prodajanje kmetijskih pridelkov je bilo v takratnem času "mižerije" pomemben ali edini vir denarja za številne družine.

Danes ženske v Trstu opravljajo slabo plačana opravila v neformalnem delu storitvenega sektorja. V večini primerov so čistilke, gospodinjske pomočnice, služkinje. Tovrstne delavke Henrietta Moore imenuje gospodinjske delavke (Moore, 1988:82-89). Nekatere ženske s podeželja prodajajo gospodinjam oziroma družinam pri katerih delajo, tudi lastne kmetijske pridelke. Vendar pa je mesečni dohodek ženske, ki je zaposlena v tej dejavnosti v Italiji, primerljiv z dohodkom prenekaterega visokokvalificiranega delavca v Sloveniji. Skoraj iz vsakega gospodinjstva v Sv. Petru najmanj ena ženska dela (ali je delala) v Trstu, kar kaže na to, da je to delo bistvenega pomena za današnji ekonomski, socialni in družbeni položaj teh žensk v družini in za položaj njihovih družin v vaški skupnosti. Ženske, ki delajo v Trstu, so pomemben člen med ruralnimi in urbanimi območji in posrednice kulturnih vplivov med mestom in vasjo. Iz Trsta prinašajo novitete

► V 10 km oddaljenih Sečovljah otroci po štirih letih nadaljujejo osnovno šolanje, Sečovlje pa so tudi njihova poštna enota. Po cerkveni upravi spada Sv. Peter v Krkavško faro.

Leta 1991 je po popisu prebivalstva v Sv. Petru živel 306 prebivalcev, 153 žensk in 153 moških. Aktivnih prebivalcev je bilo 150 ali 49,5 %, od katerih jih 132 ali 88 % opravlja poklic, od vseh aktivnih je 55 žensk, kar je 36,6 %, od teh 55 žensk pa jih 45 opravlja poklic.

Izobrazbena struktura v Sv. Petru pa je bila l. 1991 naslednja: od prebivalcev starih 15 let in več jih je bilo 1,6 % (4 - 3ž, 1m) brez šolske izobrazbe, 8,1 % (20 - 16ž, 4m) je imelo 1-3 razrede osnovne šole, 29,7 % ali 73 prebivalcev (44ž, 29m) 4-7 razredov osnovne šole, s končano osnovno šolo jih je bilo 18,7 % (46 - 22ž, 24m), s srednjo šolo 34,1 % (84 - 32ž, 52m): od teh jih ima večina, t.j. 54,7 % (46 - 17ž, 29 m), poklicne, delovodske in poslovske šole, 20,2 % (17 - 7ž, 10m) tehnične in druge strokovne šole, 25 % (21 - 8ž, 13m) pa šole za srednje usmerjeno izobraževanje, 6,5 % (16 - 7ž, 9m) jih ima višjo šolo, z visoko pa jih je bilo 0,8 % (2 - 2ž, 0m).

Leta 1991 je bil delež kmečkega prebivalstva 7,6% od skupnega prebivalstva. Kmečka gospodarstva je imelo 194 članov gospodinjstev od skupnega števila prebivalcev, 109 članov gospodinjstev pa jih ni imelo.

² V besedilu uporabljam ime Šavrinke za ženske, ki so še v letih po 2. svetovni vojni trgovale po Istri z agrarnimi pridelki in jih prodajale v Trstu in drugih obalnih mestih. Zaradi novodobnega, na trenutke celo mitološkega idealiziranja Šavrin, pa bi na tem mestu rada opozorila, da sam termin implicira več pomenov: geografskega, etničnega in poklicnega (glej: Rogelja & Ledinek: 1996). O procesu oblikovanja šavrske identitete je obširneje pisal Borut Brumen (1996: 148 - 150).

v Sv. Peter, kjer živijo. Ne posredujejo le materialnih dobrin, ampak tudi nekatere moralne in socialne vzorce, s katerimi se srečujejo v družinah, za katere delajo, in opravljajo njihovo lastno selekcijo "mestnih" vrednot. Pravzaprav gre za vsakodnevne popotnice med njihovo domačo vasjo, ki predstavlja tradicijo, in mestom Trstom na drugi strani državne meje, ki pomeni novi, urbani, moderni način življenja. Zaradi različnih in od časa do časa spreminjajočih se poostritev na italijansko-slovenski (prej jugoslovanski) meji so te ženske razvile različne strategije, da so jih obšle in kljub temu hodile preko meje tako pogosto in s tistimi pridelki, ki so jih hotele prodati v mestu. Med njimi se je razvila oblika skupinske zavesti, identiteta, ki se kaže v njihovi medsebojni pomoči, pa tudi v socialni kontroli.

Z ekonomsko recesijo in prestrukturiranjem gospodarstva v Sloveniji po 1991. letu so propadle številne tovarne in podjetja. V teh okoliščinah predstavlja neformalno delo žensk v Trstu pomembno možnost in zelo pogosto strategijo žensk (zlasti tistih z nizko ali brez poklicne izobrazbe) za pridobivanje sredstev za življenje. Delo v Trstu tudi zagotavlja nadaljnji razvoj tega območja, saj je lahko - kot opozarja Christian Giordano - neformalno delo inštitucija in strategija za blaženje posledic ekonomske recesije z rastočim deležem brezposelnosti in zagotovilo za kontinuirani razvoj (Giordano 1994).

Zato bom v nadaljevanju razprave dokazovala, da je neformalno delo žensk iz Sv. Petra v Trstu bistveno za položaj žensk v družinah in v vaški sredini in je neločljivo povezano s preteklimi oblikami njihovega dela. Pridobljene izkušnje z delom v Trstu, ki so se prenašale iz generacijo v generacijo in novo nastala mreža sorodnikov v Trstu³ so ženskam iz Sv. Petra omogočale, da so si našle delo v neformalnem sektorju. V zadnjih dvajsetih letih pomoč sorodnikov v Trstu ni več pomembna niti potrebna, saj so si ženske iz vasi vzpostavile svojo lastno socialno mrežo, ki omogoča kontrolo neformalnega "trga dela" v Trstu. V konfliktnih in kritičnih situacijah Šupetrke -ženske iz Sv. Petra predstavljajo strateško skupino, ki takrat funkcionira kot neformalen socialni varnostni sistem. Za razumevanje vzrokov, ki so vodili do tega, in vloge določenih zgodovinskih, socialnih in zlasti še upravno-političnih sprememb in dogodkov v Istri, pa moramo poseči nazaj v čas ob koncu 19. stoletja.

DELO ŽENSK DO KONCA DRUGE SVETOVNE VOJNE

Za to obdobje je bila poleg prevladujočega dela na zemlji značilna (pre)prodaja kmetijskih pridelkov po celotnem območju Istre in v Trstu ter ostale neagrarne dejavnosti: peka kruha za prodajo ter prenašanje in pranje perila na domu za Tržačane, v manjši meri tudi za meščane ostalih obalnih mest. Od konca

³ Med leti 1945 in 1956 je s koprškega območja emigriralo 25.070 ali več kot polovica prebivalcev in vsi niso bili Italijani (Titl 1965: 113).

19. stoletja se je v Izoli začela razvijati tudi živilska industrija, ki je zaposlovala pretežno žensko delovno silo.

Opravila žensk so se v Sv. Petru razlikovala glede na socialni položaj družine. Žena in hči velikega kmeta, veleposestnika, sta bili bolj vezani na dom in zemljo. Zelo redko sta šli na trg prodajat pridelke. To je počel navadno mož ali pa so na trg s pridelki poslali *deklo*, deklet iz revnejše družine, ki je služilo pri njih. "So *bile* kmetije, ampak je bilo *sámo* delo!" je povedala hči velikega kmeta v Sv. Petru. Na velike posesti so hodili delat tisti, ki "niso imeli živine in le malo zemlje" iz njihove ali okoliških vasi, tudi s hrvaške Istre. Ženske so v "žernade"⁴ hodile ob večjih sezonskih kmečkih opravilih: ob žetvi so šle tudi po par dni skupaj od hiše do hiše npr. po bližnji hrvaški Istri okoli Buzeta in Umaga, da so prišle do denarja. Tisti, ki so imeli premalo svoje zemlje, so delali zemljo tudi "na pol"⁵. Dekleta iz revnejših družin s številnimi otroki in pogosto brez (enega od) staršev, so, čim so dorasle, šle "služit" k bogatejšim kmetom, mlinarjem, trgovcem in gostilničarjem. Za njihovo služenje so se navadno domenili starši ali skrbniki. Delo služkinje, *dék*le, so navadno opravljale vse do poroke. Zasluženi denar so morala dekleta pogosto dajati staršem, tako da večina ob poroki ni imela ničesar. "Jaz nisem imela, ko sem se poročila, nič. Niti sobe. Nič. Niti postelje. Nič. Potem /po poroki - op. avt./ sem morala kupiti vse: od kroznika do perona (*vilice*)," je povedala ena od njih.

Drobna prodaja pridelkov v obalnih mestih, pa tudi v mestih v hrvaški Istri: npr. v Bujah, Bertoniogli in Umagu, s katero so se ukvarjale izključno ženske, je predstavljala v mnogih družinah edini vir dohodka in edini način, kako priti do denarja za plačevanje davkov na zemljo. Obenem pa je ženskam ta zaslužek zagotavljal večjo ekonomsko neodvisnost. V to delo so ženske uvajale svoje otroke, zlasti hčerke, ki so tako spoznale načine prodaje in ravnanja v različnih situacijah, kot tudi materine (stalne) stranke. Informatorka iz Sv. Petra, vdova in upokojenka po možu, ki sicer ne nosi več prodajat kmetijskih pridelkov v Trst, a še vedno hodi tja tu in tam čistit k svoji dolgoletni stranki, je takole opisala svoje srečanje s tovrstno prodajo: "Alora, da vam povem. Ko sem imela šest let, sem začela z mojo mamo, ki je hodila z vozom prodajat kis, prodajat jabolka, prodajat vse, kar smo doma imeli. Sva hodili po Portorožu, po Bernardinu, pa tam pri Savudriji in Umagu z mušo (osličkom) in vozom. Ustavili sva se, mama je šla v hišo vprašat, če rabijo..., jaz pa sem ostala na vozu... Alora, sem začela z njo, ko sem imela šest let. In - kadar je šla ona prodajat, sem šla tudi jaz z njo. In tako se gre en par botov, pa vas spoznajo."

Nekaj žensk iz Sv. Petra je peklo kruh za prodajo, s katerim so oskrbovale večinoma hrvaško Istro: Buje, Kaštel, Umag in Novi grad, prodajat pa so ga nosile tudi v Piran in Trst. Od začetka 1. svetovne vojne je zaradi racionaliziranja preskrbe peka in prodaja kruha na tem območju usahnila, v manjši meri se je še nadaljevala med obema vojnoma, vendar je že pred začetkom 2. svetovne vojne povsem prenehala (Titl 1965: 95, 97). Družine, ki so imele vsaj nekaj zemlje, da so

⁴ Žernada pomeni en delovni dan; iz it. giornata.

⁵ Pri delu "na polovico" so obdelovali zemljo lastnikov, katerim so oddali polovico pridelka.

lahko redili živino, so oddajale tudi mleko za prodajo. Zaradi naraščajočih potreb se je vse do 1941. leta prodaja mleka v Trstu ustrezno večala (Titl 1965: 90).

Precej žensk iz Sv. Petra si je eksistenco družin in lastno večjo ekonomsko neodvisnost zagotavljalo tudi s pranjem perila Tržačanom, pa tudi prebivalcem ostalih obalnih mest in mest v hrvaški Istri⁶. Pranje perila je bilo na obravnavanem območju na splošno najbolj razširjeno v naseljih blizu tekoče vode. V reki Dragonji so poleg žensk iz Sv. Petra prale tudi perice iz Nove vasi, Koštabone, Krkavč (Titl 1965: 99). Ženske iz Sv. Petra so prale tudi na lokvi sredi vasi, ki je bila med drugim pomembo središče izmenjavanja informacij med ženskami. Mama ene izmed najstarejših informatork iz Sv. Petra je prala *rubo* (perilo) nekega zdravnika iz Buj, pomagale pa so ji hčere, njena *sekrva* (tašča) pa je poleg tega, da je hodila v hrvaško Istro po jajca⁷, ki jih je v Trstu prodala, prala tudi perilo iz Trsta. Vse te ženske so enkrat tedensko šle v mesto po umazano perilo in istočasno že oprano prinesle strankam nazaj. Kot ugotavlja Titl, se je pranje perila od vseh neagrarnih dejavnosti najdlje obdržalo (Titl 1965: 100). Še več. Iz te dejavnosti, ki je poleg kuhanja osrednje gospodinjsko opravilo, se po drugi svetovni vojni razvije danes tako razširjena oblika (neformalnega) dela žensk v Trstu, o čemer bom govorila v naslednjem poglavju. Nekatera dekleta iz Sv. Petra so se zaposlila v eni od ribjih tovarn v Izoli, da bi si tako zaslužila denar za balo. Največ zaposlenih je bilo leta 1938, ko so se tovarne preusmerile v predelavo za vojne potrebe (Tome Marinac 1993: 119).

DELO ŽENSK OD KONCA DRUGE SVETOVNE VOJNE DO KONCA SEDEMDESETIH LET

Posledica vzpostavljene nove državne meje so bile velike družbene in ekonomske spremembe in procesi, ki so potekali v obravnavanem obdobju: množično izseljevanje, depopulacija in deagrarizacija obalnega zaledja ter industrializacija. To je dejansko vplivalo na kratkotrajni upad neformalnega zaposlovanja žensk v tržaških gospodinjstvih kot gospodinjskih pomočnic, vendar do popolne prekinitve stikov s Trstom in njihovimi dolgoletnimi strankami ter usahnitve omenjenega dela žensk ni nikoli prišlo. V obdobju od 1945 do 1956 se je zaradi negotovosti, kam bo pripadlo obravnavano območje, k Italiji ali novi državi Jugoslaviji,⁸ in v bojazni, da bo zaledje odtrgano od Trsta, precej družin

⁶ Delo in vsakdan peric v Rovtah v slovenski vasi na neposrednem obrobju Trsta med obema vojnama je proučila Martina Repinc (Repinc 1991), študijo o pericah iz Bizovika, ki so prale za gospodinjstva v Ljubljani, pa je objavila Pavla Štrukelj (1958).

⁷ Reja kokoši in prodaja jajc je (bila) v agrarnem svetu vedno v domeni žensk. Jajca so bila tedaj za žensko še posebej dragocena, saj so predstavljala skromen, a enega redkih ali edini vir dohodka, ki ga je imela ženska. Kot je povedala informatorka: "Jajca sem imela tudi doma, ker sem imela kokoši. Nisem jih imela dosti: do štiri, pet. Pa sem /jajca/ zmeraj hranila, da bom imela za nest v Trst."

⁸ Ker sta sporno ozemlje zahtevali Italija in Jugoslavija, je bilo leta 1947 ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje - STO pod zaščito Združenih narodov in razdeljeno na cono A (It.) in cono B (Ju). 1954. leta je bil podpisan Londonski sporazum o priključitvi slovenskega obalnega območja (cono B) k Jugoslaviji, s čimer je bila vzpostavljena nova državna meja med Italijo in Jugoslavijo.

izselilo v Trst. Izseljenci iz Sv. Petra so v Trstu za Šupetrke takrat predstavljali pomembno novo mrežo, na katero so se lahko oprle, ko so si iskale delo oziroma stranke, pri katerih bi lahko delale. Sedaj so imele možnost v Trstu pri sorodnikih prespati, kar je pomenilo v takratnem obdobju slabih komunikacij in poveljne revščine pomembno olajšavo delovnih pogojev.⁹

Ženske s podeželja so še vedno prinašale v obalna mesta kmetijske pridelke in jih prodajale, v Trstu pa se je z dvigom življenjske ravni ponovno začelo pojavljati povpraševanje po dodatni delovni pomoči v gospodinjstvih. Šupetrke so tako nadaljevale delo peric v Trstu, vendar pride v tem obdobju do bistvene spremembe. Namesto da bi ženske umazano perilo nosile domov (kot so to počele doslej), kjer bi ga ob pomoči ženskih članov družine oprale in posušile, so to delo začele opravljati v Trstu pri strankah na njihovem domu. Nekatere so ostajale tam tudi več dni, ker so hodile praliti od družine do družine. Ker njihovo delo ni več potekalo v okolju družine in vasi, je s tem dejansko prenehala obstajati osnovna produkcijska funkcija družine. Pranje perila postane primarna dejavnost žensk, ob tem pa so priložnostno ves čas prodajale tudi lastne agrarne pridelke. Titl ugotavlja, "da niti nova državna meja niti obilica sodobnih pralnih strojev ali pralnic ni popolnoma prekinila te dejavnosti." In nadaljuje: "Posebno iz Krkavč, Koštabone in Nove vasi hodi še danes /l.1965!/ tedensko okoli petdeset peric praliti perilo v Trst k tistim družinam, ki so jim ga že nekoč prale. Tam na podlagi t.i. maloobmejne propustnice ostajajo na delu največ po tri dni. V tem času perejo perilo ter opravljajo tudi druga gospodinjstva opravila... Tak način na drugi strani omogoča, da razen pranja v Trstu ostale dneve v tednu perice pomagajo na domačem posestvu pri kmetijskih delih." (Titl 1965: 100) In zmotno napoveduje bližnji konec takšnemu načinu preživljanja žensk na račun razvijajoče se povojne industrije na obalnem območju. Med pranjem po tržaških domovih je ženskam namreč ostajal čas; ta "prosti čas" so ženske začele rabiti za druga gospodinjstva opravila, kar je bil nastavek za danes tako razširjeno obliko dela žensk kot gospodinjstev pomočnic.

Drugi del tega obdobja od sredine 60. do konca 70. let je doba gospodarske rasti in rapidnega izboljševanja življenjskega standarda ljudi v vsej bivši državi Jugoslaviji. Neformalno delo žensk v tržaških gospodinjstvih je po oceni informatork ostajalo v tem času v istem obsegu. Če pa so hotele ženske še naprej poleg dela strankam v Trstu prodajati tudi lastne kmetijske pridelke, so se - zaradi omejitev ali prepovedi prenašanja določenih artiklov čez italijansko - jugoslovansko mejo - morale preleviti v spretno "švercerke" - tihotapke. Ali, kot je dejala informatorka: "*Včasih se ni smelo kakšne stvari prenesti čez mejo. Ma, na kakšen način je p r i š l o !*" Poleg kmetijskih pridelkov - kot je žganje, meso, maslo, olje, vino so na naši strani kupile v Italiji drage proizvode (npr. cigarete) in to pretihotapile v Italijo, kjer so jih zlahka prodale po konkurenčni ceni in s tem zaslužile. Pri tem je seveda prišla do izraza individualna iznajdljivost. "*Moj*

⁹ Isto ugotavlja Mojca Ravnik za Abitante in Zanigrad (Ravnik 1996: 147).

oče je naredil pleteno flašo z dvojnimi dnoma: spodaj so dajali meso, na vrhu pa /so v steklenico nalili/ mleko. Ker mleka so pustili več, za meso pa so gledali... In potem je bila moja mama enkrat tako "pametna", da je namesto mesa dala /v steklenico/ cigarete. In ko je tisti /carinik/ dvignil flašo, je bila prelahka, da bi bila polna... In je potem carinik to odkril in ji je flašo vzel. In je šla flaša."

OBDOBJE PO LETU 1980

Mnoge mlade ženske, ki so se zaposlovale v industriji, so nekajkrat na teden dodatno delale tudi v Trstu kot gospodinjske pomočnice, še posebej od konca 70. let dalje. Tedaj se je že najavljala gospodarska kriza¹⁰ in Trst je postajal za ženske vse bolj aktualen vir (dodatnega) zaslužka. Podoben proces se dogaja tudi po letu 1991, ko je ob ponovni gospodarski recesiji naenkrat množica ljudi ostala na cesti brez dela. O obsegu tega pojava v Sv. Petru je dejala ena od vaščank: *"Zdaj jih je tričetrt v vasi, ki grejo po dva, po tri, po štiri, tudi ves teden delat v Trst."*

V 80. letih opravljajo ženske iz Sv. Petra v Trstu naprej različna gospodinjska opravila: od čiščenja šip, tal, likanja, brisanja prahu, izjemoma kuhanja, pomivanja posode, do vodenja hišnih ljubljencev na sprehod, urejanja vrta in do čisto socialnih opravil: pogovarjanje in klepetanje s stranko o njenih problemih ter skrb za ostarele, redkeje pa so tudi varuške otrok. Sedaj govorimo o gospodinjskih pomočnicah, služkinjah in čistilkah, ki bi jih danes ustrezneje imenovali gospodinjske delavke, saj so prvi trije izrazi zastareli in preobloženi s pomeni socialne zaznamovanosti in revščine.

Takšni delovni odnosi trajajo tudi dvajset let in več. 78 let stara Šupetrčanka je o svoji izkušnji povedala: *"Dvajset let sem hodila k eni, zmeraj k eni /gospodinji/. Njen mož je bil barkán (mornar). Je bil en oficir. In ona nič - je bila doma. Je imela dva otroke. Je bil še majhen njen sin, ko sem jaz začela hoditi k njim. Je študiral še, hodil v šolo in je zdaj ugleden zdravnik. Še zdaj grem k njim. Rajši mene vzamejo, kot da bi vzeli eno mlado. Rajši mene, ki ne morem nič. Me poznajo. Mi rečejo, da sem jim kot sestra. Jaz sem res imela srečo, ma - moraš biti tudi ti..., če jim ne delaš tako, kot bi oni hoteli,... To je vse... Samo kuhala nisem. Drugo vse... Likala, prala tudi malo, kakšno malenkost na roke in tako. V enem dnevu se dá razmeroma malo narediti."* Naslednji primer je mlajša vaščanka (46 let), ki je po osnovni šoli s šestnajstimi leti šla delat v tovarno motorjev Stil (današnji Tomos) v Koper, sedaj dela v Trstu kot gospodinjska pomočnica, plačuje pa si prispevek za pokojnino. Tako se je odločila zato, ker so bili pogoji za delo v tovarni zelo težki, osebni dohodek pa nizek. O plačilu, ki ga dobi zdaj za delo v tržaškem gospodinjstvu, je povedala: *"Ne vem kakšne so plače zdaj tukaj /.../, ampak zaslužiš enkrat več. Ti zaslužiš namesto petdeset tam okrog osemdeset tisoč /sit/ na mesec, če*

¹⁰ Bogdana Tome Marinac (1994: 137) na podlagi statističnih podatkov za občino Izolo ugotavlja, da so se po letu 1978 pojavile težave pri zaposlovanju žensk. Enak trend lahko predvidevamo tudi za obe ostali obalni občini, ki imata manj industrije.

delaš šest ur na dan. Osemdeset, devetdeset tisoč na mesec. Samo: /plačati si moraš/ bencin - prevoz in če si plačaš zavarovanje... Res, efektivnega dela je šest ur, ampak za vožnjo porabiš eno uro in pol /v obe smeri/, torej porabiš vključno z vsem najmanj devet ur za šest ur efektivnega dela v Trstu. Vprašanje, kakšno delo imaš." Cena njihovega dela seveda niha. Menda se vrti od 7.000 - 10.000 lir/uro, čeprav o tem nerade govorijo. Na nižje plačilo pa so vseeno danes prisiljene pristati tiste ženske, ki jim je to delo edini vir preživetja.

122

Informatorica se je o odnosih med njo in Tržačanko, pri kateri dela že triindvajset let, izrazila: "Kot sestra mi je. Ona mi pove od A do Ž. Vse. Vse mi potoži. Mama mia. Ona je zdaj ločena in veste, kako - ona se mi potoži. Njene kolegice niso /primerne/ za se potožiti. Meni, ki jaz sem x, lahko mi pove. Ona se ne toži njim... Anche parlar e un lavoro (tudi govoriti je delo)!" Izjava je zanimiva zaradi dveh razlogov. Večina informatork poudarja, da so s svojimi delodajalkami v "sestrskih" odnosih, ki pa jih moramo razumeti z vidika neenakopravnega položaja Šupetrk. Res pa je tudi, da Šupetrke predstavljajo neke vrste socialni ventil za svoje delodajalke, ki se jim, kot je omenila informatorka, lahko v miru in brez skrbi potožijo.

Kmečko upokojena starejša informatorka (78 let) iz Sv. Petra, ki gre še danes tu in tam kaj postorit k tržaški družini - svoji dolgoletni stranki, je o razlikah, ki jih opaža med delom v Trstu v šestdesetih letih (1963), ko je začela, in danes, povedala: "Zdaj ni lahko za nas dobiti niti v Trstu ne delo. Zdaj ne. Je veliko žensk, ki hodijo, samo je mižerija tudi v Trstu. Ni več tista bogatija kot je bila. /Tržačanke/ Si same kaj naredijo in potem jih je dosti, ki si ne upajo vsako /žensko/ vzeti: ali da bi jim kaj ukradla, ali da bi..."

Ženske s tega območja imajo danes neke vrste monopol nad opravljanjem hišnih opravil v Trstu. Zaradi preteklih vojnih razmer in še slabšega ekonomskega položaja so jim v zadnjih letih ženske s Hrvaške vedno močnejša konkurenca. S kontinuiteto svojega dela pa so si Šupetrke pridobile sloves marljivih delavk, kar jim kljub povečani konkurenci zagotavlja stabilno delo. Odnos do njihovih delodajalk v Trstu je večplasten: na enem nivoju so odnosi "sestrski", o čemer smo že govorili, na drugem pa povsem profesionalni. Ti se odražajo v jeziku oziroma v izrazih, ki jih uporabljajo, ko govorijo o tržaških gospodinjstvih kot "boljših" in "slabših hišah", kar implicira zanje bistveno - boljše ali slabše plačilo. Se pravi, da svoje delodajalce rangirajo v prvi vrsti po njihovi ekonomski moči. Prav tako so v kulturnem smislu odnosi med njimi prepleteni: Šupetrke so do njih zelo kritične in skeptične in se iz tržaških delodajalk tudi pošalijo (primer: ena izmed šem, mask na pustovanju v Sv. Petru 1993. l. je bila tudi "šinjora iz Trsta"). Obenem pa jim "šinjore" predstavljajo nekeksen ideal - jim dvigujejo raven aspiracije in želja, zlasti v materialnem smislu. To je vidno v zgledovanju Šupetrk po meščankah: v oblačenju, nakitu, osebni urejenosti in opremljanju stanovanj.¹¹ S tem pa se tudi

¹¹ V večini novejših in adaptiranih hiš v vasi imajo prostor, ki ga imenujejo "sprejemnica" - dnevna soba, ki jo predvsem vzdržujejo, v njih pa se skorajda nikoli ne zadržujejo.

določajo vaše potrošniške norme in kriteriji ter statusni simboli. "Kar imaš ti, rabim tudi jaz," se je izrazila informatorka in to načelo jih pravzaprav peha v iskanje novih, eksistenčno nepotrebnih zaslužkov. Istočasno pa seveda povzroča med vaščani nevoščljivost in tekmovalnost. To pa je tudi posledica sprememb v socialni strukturi, ki so se zgodile zaradi industrializacije in modernizacije podeželja. Zemlja zato danes ni več glavni statusni simbol, pač pa avto, hiša, lepe zavese, nova svileni bluza, tudi dobro situirani otroci.

Pravzaprav omenjene dobrine, vrednote in želje "prekrivajo" naravo njihovega fizičnega dela, kajti čas "mižerije", ko je bilo trdo fizično delo bistveno za preživetje, je že zdavnaj mimo. Očitna je razlika v odnosu do "pospravljanja" v Trstu med starejšo generacijo in med mlajšimi, pri katerih je vsaj v kontaktu s tujci čutiti razumljivo zadrego. Ne gre samo za občutek sramu in stigmatiziranosti. Po mnenju nekaterih avtorjev, naj bi dolgotrajneše delo v neformalni ekonomiji vodilo do hudih konfliktov identitete. Kathan in Kendlbacher sta v svoji raziskavi ugotovila, da "kdor več let živi od dela na črno, bo vedno težje rekel, kaj v bistvu dela in kaj je naredil, vedno manj bo vedel, kaj on je in kaj zmore" (Kathan & Kendlbacher 1995: 16).

Prebivalci obalnega zaledja v Istri so bili v obravnavanem obdobju, od konca 19. stoletja do danes, ekonomsko vedno orientirani k obalnim mestom, še posebej k najrazvitejšemu Trstu. Ta vez se ni prekinila niti v obdobju, ko je bil Trst z novo državno mejo po 2. svetovni vojni odrezan od Istre. Takrat sta zaradi restrikcij in prepovedi pri prehajanju meje del prej povsem legalne, formalne trgovine z agrarnimi pridelki in delo v Trstu postala nelegalna. Ženske so z določeno mero tveganja takratno jugoslovansko-italijansko in sedanjo slovensko-italijansko državno mejo izkoriščale sebi v prid. Sprva, v času, ko so ženske prodajale, preprodajale, tihotapile kmetijske in kasneje tudi druge artikle, je šlo pri tem bolj za znajdenje, izkušnost "know how", danes pa gre pri opravljanju gospodinjskih opravil v Trstu za delo v neformalni oziroma "paralelni" ekonomiji, kot predlaga izraz C. Giordano (Giordano 1994: 51).

POMEN DELA ISTRANK V TRSTU

Vsakdanje gospodinjsko delo doma je v prevladujočem patriarhalnem miselnem okolju, kakršno je slovensko, še vedno v veliki meri zgolj "žensko opravilo". To pa ženski spol po tradiciji "zaslužnjuje", ne pa "osvobaja". Vsakdanje trivialno gospodinjsko delo je namreč večno, nikoli ga ne zmanjka, jemlje pa mnogim ves prosti čas. "In je res kar obupno," kot pravi norveška pisateljica in nobelova nagrajenka Sigrid Undset v romanu Jenny, iz tridesetih let "da človek komaj opravi neko delo, pa se ga že mora znova lotiti, da je po hiši komaj počedeno, pa je že spet vsa zamazana, in je jed komaj skuhana, pa je že treba pomivati" (Undset 1932: 267). Nekatere feministke se sprašujejo, zakaj je gospodinjsko delo še vedno opredeljeno kot neproduktivno tako v okviru doma in na družbenem nivoju in

predlagajo rešitev problema celo z odmero davka na gospodinjsko delo, kar naj bi imelo v skrajnem primeru mnogo učinkov na družbo¹² (Segalen 1986: 304).

124

V tem prispevku sem pripovedovala predvsem zgodbo o tistem gospodinjskem delu, ki ga po letu 1945 istrske ženske opravljajo za plačilo v Italiji, pri tržaških družinah. Za marsikatero povprečno primorsko družino pomeni to delo danes pomemben delež prihodka, višji materialni standard, ženskam pa še več: ekonomsko neodvisnost in suverenost ter moč pri odločanju, pa tudi izognitev brezposelnosti. Henrietta Moore v svojem delu *Feminism and Anthropology* ugotavlja, da je gospodinjsko delo tisto področje plačane zaposlitve, ki je še zelo neraziskano, in so v bistvu ta sektor zaposlitve v deželah v razvoju šele pred kratkim začeli upoštevati (Moore 1988: 85). Splošna značilnost plačanega gospodinjskega dela je, da ga opravljajo izključno ženske, kar implicira dvoje:

1. Nizko plačilo glede na "skoraj univerzalno spolno segregacijo poklicev" (Tilly & Scott 1978: 230), ki še danes pomeni, da so "tipično moški poklici" dosledno in bistveno bolje plačani kot pa "tipično ženski poklici".

2. Minimalne možnosti za individualno ekonomsko neodvisnost (Yeandle 1984: 13).

Poleg tega ima zaposlovanje žensk kot služkinj že utrjeno tradicijo, saj gre za tipično obliko ženske zaposlitve izven kmetijstva pred industrializacijo (Tilly & Scott 1978: 68).

Z začetki dela Šupetrk v Trstu, se pravi z ločitvijo njihovega doma od prostora dela, je njihovo delo doma - gospodinjenje, dobilo novo podobo. Naenkrat jim je v okviru doma ostalo v glavnem le gospodinjenje, torej t.i. reprodukcijsko delo, ki poleg rojevanja otrok vključuje: kuhanje, čiščenje, varstvo otrok, skrb za stare in bolne, vodenje gospodinjstva itd. (Moore 1988: 52). Gospodinjsko delo je nevidno na empirični ravni, zaradi moške dominacije v znanosti pa podcenjevano na teoretični. Gospodinjstvo namreč ne ustvarja profita kot temeljnega merila za ocenjevanje dela v kapitalizmu.

Vendar pa so v obravnavanem primeru ženske pričele prodajati ravno to sicer splošno necenjeno in podcenjevano gospodinjsko delo, ki ga opravljajo v gospodinjstvih delodajalk in/ali delodajalcev v Trstu. Zaradi razlik v standardu šele plačilo v italijanskih lirah dvigne vrednost gospodinjskega dela. Zasluzek ženskam sicer omogoča relativno ekonomsko neodvisnost, ki pa je hkrati del družinske strategije. Gre za konsenz, privolitev družine: družinski člani

¹² Martine Segalen na tem mestu nadalje navaja zanimive rezultate študije ameriških moških (primerjamo jih lahko tudi z evropskimi), ki jih sicer nacionalne statistike vztrajno spregledujejo: "Študija je pokazala, da moški, če se poroči, prihrani 218 ur gospodinskega dela na leto. Če to pomnožimo s 44, povprečno dolžino zakona v letih, dobimo skupno 9.592 ur, ki jih lahko moški svobodno posveti svoji karieri, prostočasnim interesom ipd. Če bi moral plačati za te usluge, namesto da jih dobi opravljene zastonj, bi imela njegova družina precej nižji življenjski standard in njegova lastna kariera bi bila otežena. Če bi bilo gospodinjsko delo vključeno v izračun nacionalnega prihodka, bi imeli tudi boljšo predstav, kaj vse vključuje. Toda to bi bila družbena sprememba, ki bi verjetno naletela na odpor pri državi, proizvajalcih in sindikatih, ko bi prišlo do poskusa njene realizacije" (Segalen 1986: 304).

omogočajo ženi oziroma materi, hčeri, da to delo opravlja kot katerokoli drugo zaposlitev izven doma. Gre za točno določeno organiziranost življenj vseh članov družine, od zakonca do otrok in ostalih, da lahko usklajujejo oboje: plačano delo in družinske obveznosti (Yeandle 1984: 104). Delo žensk "po hišah" v Trstu je zato znotraj družin in v vaški skupnosti povsem legitimna oblika preživljanja.

Če gledamo na omenjeno delo z vidika geneze ženskega dela na obravnavanem območju, pa lahko ugotovimo kontinuiteto in prevlado ženskega dela izven doma že pred pojavom industrializacije: največkrat je bila ženska tista, ki je več komunicirala z zunanjim svetom: sprva je trgovala s kmetijskimi pridelki, nato pa si je iskala zaslužek z opravljanjem gospodinjskih opravil v mestnih gospodinjstvih. Seveda z omenjenimi razlikami glede na socialno pripadnost posameznic. Tudi po drugi svetovni vojni je bila ženska tista, ki si je prva iskala dodatno delo v Trstu, četudi je (bila) zaposlena (Tome-Marinac 1993: 139), moški člani družine pa so najpogosteje ostajali doma in obdelovali zemljo. Zato sklepam, da kljub vsem ekonomskim in družbenim spremembam in procesom, ki so potekali od konca 19. stoletja do danes, v bistvu drastične spremembe in transformacije odnosov znotraj družin v vasi niso bile potrebne, saj so bili posamezni elementi, modeli in strategije organiziranosti družinskega življenja že uveljavljeni. Temu navkljub pa ne bi mogla reči, da se je opazno spremenilo vrednotenje istovrstnega dela v njihovih lastnih gospodinjstvih v Sv. Petru. Zdi se celo, kar je svojevrsten paradoks, da ostaja v splošnem v istrskih domovih gospodinjstvo še vedno neopaženo in tisto drugo breme žensk, ki jih čaka, da ga opravijo, ko se vrnejo s taistega dela iz Trsta. Medtem ko delo teh žensk dviguje kvaliteto družinskega življenja njihovih delodajalk, le-to omejuje njihovo družinsko življenje (Andall 1992: 46). Tako kot vsakršna druga zaposlitev moškega ali ženske izven doma časovno okrní družinsko življenje.

Na tem mestu se srečamo še s socialno diferenciacijo in razredno neenakostjo. Razpoložljivost gospodinjskih delavk v bistvu služi osvobajanju drugih žensk od gospodinjskih opravil. Ženske iz višjih razredov (bolje situirane) lahko zato nadaljujejo in se v celoti posvečajo delu izven doma, predvsem pa je pri zaposlitvi gospodinjske delavke bistveni cilj delodajalk pridobiti si več prostega časa, več možnosti v zvezi z razporeditvijo časa, več avtonomije in več nadzora znotraj gospodinjstva. Ženske so ločene razredno in raso, kot pravi Henrietta Moore (Moore 1988: 89). Istranke/Slovenke v Trstu in njihove delodajalke/ci Italijanke/i so ločene razredno in glede na različno nacionalno pripadnost¹³; njihov položaj v vlogi gospodinje v kapitalizmu ni enak. Ženske gospodinjske delavke so tako daleč od tega, da bi bile gospodinje. So plačane delavke, s svojimi lastnimi gospodinjstvi, odvisne od svojega zaslužka. Če se je starejša generacija žensk oprijela tega dela izključno zato, ker je bila to v tedanjih razmerah splošne *mižerije* edina opcija in način, da so njihove družine preživele, pa zdaj ženske s cele Istre

¹³ Nacionalistični konflikti med Slovani/Slovinci, (ki jih sovražno nastrojeni Italijani imenujejo s psovko "sciavi") in Romani/Italijani pogosto dobivajo rasistične razsežnosti.

in širšega zaledja Trsta, celo tja do Ljubljane, opravljajo omenjeno uslužnostno dejavnost v Trstu zato, ker to številnim ženskam predstavlja začasno ali permanentno najboljšo možno izbiro za dodatni ali glavni zaslužek. Ta mnogim poleg preživetja omogoča višji standard in več osebne svobode in neodvisnosti kot marsikatero višjekvalificirano delo v Sloveniji. Višje plačilo za splošno necenjeno gospodinjstvo delo povzroči prevrednotenje tega. Zelo pogosto delo predvojnih služkinj in gospodinskih pomočnic, stanu, ki nosi težo razredne in spolne determiniranosti, stigmatizacije in odrinjenosti v družbi, postane po vojni povsem sprejemljivo. Katarzično in osvobajajočo moč ima v našem primeru višji zaslužek, denar, ki ga prinaša opravljanje gospodinskega dela čez mejo, ne pa spremenjeno percipiranje gospodinskega dela žensk. Zato tudi ni opaziti, da bi slednje povzročalo sploh kakšno spremembo v delitvi dela med člani družine in prevrednotenju reprodukcijskega dela žensk v samih družinah.

Danes delo gospodinskih delavk v tržaških družinah predstavlja zelo pogosto in povsem legitimno obliko dela in zaposlitve ženske delovne sile v okolici Trsta. Obenem postaja ravno ta oblika zaposlovanja žensk v Trstu vse pomembnejša, saj blaži ekonomske in socialne posledice brezposelnosti v sedanjem tranzitnem obdobju.

LITERATURA IN VIRI

- ANDALL, Jacqueline (1992): *Women Migrant Workers in Italy*, *Women's Studies Int. Forum*, Zv. 15, št. 1, Pergamon Press, str. 41-48.
- BRUMEN, Borut (1996): *The State Wants it so and the Folk cannot do anything against the State anyway*. *Narodna umjetnost* 33/2, str. 139-155, Zagreb.
- DAROVEC, Darko (1992): *Pregled zgodovine Istre*. Knjižnica Annales 1, Koper.
- FERMAN, Louis A. (1990): *Participation in the Irregular Economy. V: The Nature of Work* (ed. Erikson, Kai & Vallas, Steven Peter), *American Sociological Association Presidential Series* and Yale University Press: New Haven and London.
- GIORDANO, Christian (1994): *The Informal Economy in Central and Eastern Europe. A Culturally Adequate Strategy for Development in the Post-Communist Transformation?* *V: Anthropological Journal on European Cultures* 3/1, Frankfurt a. M.: str. 51-60.
- GODDARD, Victoria A. (1996): *Gender, Family and Work in Naples*, *Mediterranean Series*, Berg, Oxford & Washington, D.C.
- KATHAN, Bernhard & Kendlbacher, Manfred (1995): *Schwarzarbeit. Überlebens kunst oder Schmarotzertum?* Verlag für Gesellschaftskritik: Wien.
- MOORE, Henrietta L. (1988): *Feminism and Anthropology*, Polity Press: Cambridge.
- RAVNIK, Mojca (1996): *Bratje, sestre, strniči, zermani. Družina in sorodstvo v vaseh v Slovenski Istri*. Ljubljana, Koper.
- REPINC, Martina (1991): *Delo peric med obema vojnama. V: Kulturno društvo-Circolo culturale Rovte-Kolonkovec*, Trst.
- ROGELJA, Nataša & Ledinek, Špela (1996): *Šavrinka, Šavrini, Šavrinija*, *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 36/1996, št. 2-3, Ljubljana, str. 40-43.
- SEGALEN, Martine (1986): *Historical Anthropology of the Family*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, New Rochelle etc.

- STUDEN, Andrej (1994): Ženska naj se drži kuhalnice. V: Pot na grmado, Historični seminar, ur. Oto Luthar Zbirka ZRC 4. Znanstveno raziskovalni center SAZU: Ljubljana, str. 149-164.
- TILLY, Louise A. & Scott Joan W. (1987): *Women, Work and Family*, Routledge: New York and London (1. ed. 1978).
- TITL, Julij (1965): Socialnogeografski problemi na koprskem podeželju, Koper.
- TOME MARINAC, Bogdana (1994): Občina Izola. Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja 20. stoletja, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete: Ljubljana.
- UNDSET, Sigrid (1932): Jenny, Ljubljana.
- ŽAGAR, Janja (1986): Služkinje v Ljubljani. V: *Traditiones* 15/1986, Ljubljana, str. 19-49.
- YEANDLE, Susan (1984): *Women's Working Lives. Paterns and Strategies*. Tavistock Publication. London and New York.

BESEDA O AVTORICI

Martina Orehovec je diplomirana etnologinja in sociologinja kulture. Po opravljenem enoletnem pripravništvu v Slovenskem etnografskem muzeju je v letih od 1994–1996 sodelovala kot raziskovalka v interdisciplinarnem raziskovalnem projektu v Slovenski Istri "Med tradicijo in moderno" Centra za mediteranske študije ISH - Inštituta za humanistične študije (zdaj Fakulteta za podiplomski humanistični študij) v Ljubljani. Del te raziskave je njena študija o ženskem delu v Istri. Sedaj nadaljuje z raziskovanjem v zgodovini največkrat spregledane vloge žensk, predvsem ženskega dela, na način v svetu uveljavljenih t.i. ženskih študij. Od 1997 je zaposlena kot kustodinja dokumentalistka v Tehniškem muzeju Slovenije v Ljubljani.

ABOUT THE AUTHOR

Martina Orehovec is a graduated ethnologist and sociologist of culture. After a one-year trainee period in the Slovene Ethnographic Museum she co-operated as researcher in an interdisciplinary research project in Slovene Istria from 1994 to 1996, called "Between Tradition and the Modern" organised by Centre of Mediterranean Studies and the Institute of Humanistic Studies (now the Faculty of Postgraduate Humanistic Studies) from Ljubljana. Part of her research work was dedicated to women's work in Istria. She continues to research the generally disregarded historical role of women, especially of women's work, in the manner of the nowadays widespread women's studies. From 1997 she has been employed as curator and documentalist at the Technical Museum of Slovenia in Ljubljana.

SUMMARY

ISTRIAN WOMEN WORKING IN TRIESTE

The article is based on ethnographic material collected in the field by observation with self participation in a village in Slovene Istria. It deals with the issues of the (often informal) forms of employment of women as maidservants - domestic workers with Triestian families. The special status and significance of the work of Istrian women in Trieste originates beside from personal reasons also from numerous events in the history of Istria. The activities of women are therefore presented from a historical point of view and divided into three periods; women's work until the end of Second World War, from the end of the Second

World War until the end of 1970s, and from the 1980s until the present. The statements of the interviewed people and their life-stories paint a lively and genuine portrait of their lives, illustrating their view of work in the family and work in Trieste from the viewpoints of several generations. The article also outlines Trieste's economic as well as social function.

In her conclusion the author draws attention to some specific aspects and issues of women's work and to the (omni)present sexual segregation of professions. Typically male professions are still better paid than typically female professions like the examined household jobs in bourgeois Triestian families. This condition is the economic basis for inequality and for the limited opportunities for women to be economically independent. In the case at hand the higher standard of living of our Italian neighbours gives these generally poorly paid jobs a special value and the women who carry them out often earn more money than many male members from their native environment. Women's work in Trieste is therefore a source of their (major) personal economic independence, of equality between men and women and of the higher standard of living of their families.

128

RESUME

LE TRAVAIL DES ISTRIENNES A TRIESTE

En s'appuyant sur le matériel ethnographique, récolté directement sur le terrain dans un village de l'Istrie slovène, grâce à la méthode d'observation et de participation active, l'auteur de cet article traite de la problématique (souvent informelle) de l'embauche des Istriennes comme aides domestiques dans les familles triestines. Pour des raisons d'ordre privé et à cause de différentes événements importants, le travail des Istriennes à Trieste occupe une place particulière dans l'histoire de l'Istrie. C'est pourquoi, lorsqu'il est envisagé dans une perspective historique, le travail des femmes est divisé en trois périodes: jusqu'à la fin de la deuxième guerre mondiale, de la deuxième guerre mondiale à la fin des années soixante-dix et des années 80 jusqu'à nos jours. Dans les biographies qui ont été réalisées, les mots employés par les interlocutrices présentent, de la façon tangible et précise, leur vie, leurs points de vue sur leur travail dans le cadre familial et sur leur travail à Trieste sur plusieurs générations. Cet article met en lumière aussi bien le rôle économique que le rôle social de Trieste.

Dans sa conclusion, l'auteur attire notre attention sur les particularités et sur les problèmes du travail féminin ainsi que sur l'omniprésente ségrégation sexuelle des professions. Comme l'illustre le travail de domestique dans les ménages bourgeois de Trieste, les professions typiquement masculines sont

toujours mieux payées que les professions typiquement féminines. La conséquence de cet arrière-plan économique se retrouve dans l'inégalité et l'injustice de la quête pour l'indépendance financière. Dans l'exemple étudié, en raison de la supériorité du niveau de vie de nos voisins italiens, le métier de domestique, bien que généralement mal payé, a repris de la valeur. Ainsi, les femmes slovènes qui travaillent comme domestiques en Italie, gagnent souvent davantage que les hommes employés en Slovénie. La conséquence est qu'à présent, le travail des Istriennes à Trieste est à la base d'une plus grande indépendance économique, de l'égalité des sexes et d'une plus grande aisance des familles.

